

ნოდარ ლომოური

მოკრძალებული მოგონებები

დღეს, როდესაც ჩვენი ქვეყანა პოლიტიკურ დაპირისპირებათა ას-
პარეზადაა ქცეული და მისი ძირძველი მხარეები ოკუპირებულია, უდიდე-
სი მნიშვნელობა აქვს ერის სულიერების აღორძინებას. ამჟამად ჩვენ ამ
მხრივ აშკარა წარმატებების მოწმენი ვართ: გამოფხიზლდა ახალგაზრდა
თაობა, ერის სადავეები საიმედო ადამიანის ხელში აღმოჩნდა. შემდგომი
მოსალოდნელი სიძნელეების დაძლევის, ერის ცხოვრების რეალური გაუმ-
ჯობესებისთვის ბრძოლაში უდიდესი როლი ენიჭება ჩვენი ერის საიმედო
მოძღვარს, **სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია II.**

მე ღმერთმა უდიდესი პატივი და ბედნიერება მარჯუნა, რომ მისი უწ-
მიდესობა ძალზე დიდი ხნის წინ გამეცნო და მასთან საკმაოდ ახლო ურთიერ-
თობაც მქონოდა. ამის შესახებ ადრეც დამიწერია, მაგრამ დღეს კვლავ მინდა
გაგიხსენო ის უბედნიერესი და საამაყო წუთები, საათები და დღეები. ვფიქრობ,
ჩვენი ახალგაზრდა თაობებისთვის არ იქნება ზედმეტი ამის გაცნობა. მე კი
კიდევ ერთხელ ქედს მოვიხრი მისი უწმიდესობისა და უნეტარესობის წინაშე.

* * *

1966 წელი იყო. იმ ზაფხულს კელასურის ტურბაზაში ვისვენებდი; წავე-
დი ბიჭვინთაში, სადაც კოლეგები და მეგობრები არქეოლოგიურ გათხრებს
აწარმოებდნენ; გაგრიდან სოხუმში საგარეუბნო მატარებლით ვბრუნდებოდი;
ვაგონში ავედი, ხალვათობა იყო, ფანჯარასთან ერთ-ერთ სკამზე მოეთავსდი,
რადაც ბროშურას თუ გაზეთს ვკითხულობდი; ვიგრძენი, რომ ჩემ წინ სკამ-
ზე ვიდაც დაჯდა; თავი ავწიე და განვცვიფრდი; ჩემ წინ იჯდა სასულიერო
პირი, სრულიად ახალგაზრდა, მეტად სანდომიანი სახისა. ასეთი ახალგაზ-
რდები მაშინდელ სამღვდელთაობაში დიდ იშვიათობას წარმოადგენდნენ, მით
უფრო ასეთი დახვეწილი, ინტელიგენტური იერისა. აღარ მახსოვს როგორ,
მაგრამ ჩვენ შორის საუბარი გაიბა და კიდევ ერთხელ განვცვიფრდი...

მკრეხელობად ნუ ჩამითვლით, მაგრამ ჩვენ არ ვიყავით შეჩვეულნი სამ-
ღვდელთაობის წარმომადგენელთა განათლებულობას (მცირე გამოწაკლი-
სის გარდა), ჩემი თანამეზაფერი კი გათვითცნობიერებული მელაპარაკებოდა
ბიჭვინთის გათხრებზე, იქ აღმოჩენილ ძეგლებზე... მერე, როცა გაიგო, რომ

ისტორიკოსი ვიყავი და თანაც ბიზანტინოლოგიის დარგში ვმუშაობდი, აუარებელი კითხვა დამისვა და ამითაც კვლავ გამოჩნდა მისი საფუძვლიანი განათლება. ვერ მოვითმინე და ვკითხე: „ასეთი ახალგაზრდა და განათლებული, სასულიერო პირი რატომ გახდით?“ დიმილით მიპასუხა: „განათლება მოსკოვის სასულიერო აკადემიაში მივიღე, ამასთან, ბავშვობიდანვე ოჯახში ვკითხულობდი ივანე ჯავახიშვილს, ექვთიმე თაყაიშვილს, კალისტრატე ცინცაძეს, მოსკოვში გავეცანი უსპენსკის შრომებს, შინ მაქვს სიმონ ყაუხჩიშვილის „გეორგიკა“... რაც შეეხება ჩემ მიერ არჩეულ გზას, მე მწამს, რომ ერს უნდა ჰყავდეს ახალგაზრდა, განათლებული სამღვდელეება, რომელიც მის სულიერ ცხოვრებას საძირკველს აუშენებს“.

ცხადია, ჩვენი საუბარი ზუსტად არ მახსოვს, მაგრამ სამუდამოდ ჩამრჩა გონებაში ეს სიტყვები — „საძირკველის აშენება“.¹ ამასობაში მე უკვე ვიცოდი, რომ ჩემ წინ იჯდა მეუფე ილია, ერისკაცობაში **ირაკლი შიოლაშვილი**, წარმოშობით ყაზბეგის რაიონიდან, იმჟამად ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიის მღვდელმთავარი.

აი, ასე, სრულიად მოულოდნელად გავიცანი საქართველოს მომავალი კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II. იმხანად მე ვამბობდი ხოლმე — ღმერთი არ მწამს მეთქი და გონს რომ მოვსულიყავი, უფალმა ამ დიდებულ პიროვნებას შემახვედრა.

როდესაც თბილისში დაებრუნდი და მამას მოუყევი ამ შეხვედრის შესახებ, ორივეს თითქმის ერთდროულად აღმოგვხდა: „მოგვევლინა მეორე კალისტრატე ცინცაძე!“ შემდეგ კარგა დიდხანს არ მქონია შემთხვევა მასთან შეხვედრისა.

საჭიროდ ვთვლი, გადავუხვიო მთავარ თემას და საგანგებოდ აღვნიშნო: აუცილებელია მოხდეს 1927-1952 წლებში საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის **კალისტრატე ცინცაძის** მოღვაწეობის გაშუქება, როგორც მასმედიაში, ისე სპეციალურ გამოკვლევაში. მე მქონდა პატოვი, ბავშვობიდან შევხვედროდი მის უწმინდესობას, რადგან იგი ბრძანდებოდა ჩემი ოჯახის ახლობელი და ხშირად მობრძანდებოდა კიდევ ჩვენთან; მაქვს ზოგი რამ მოსაგონარიც. კალისტრატე ცინცაძე იყო ღირსეული წინამძღვარი ჩვენი ამჟამინდელი ერის სულიერი მამისა, მას უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ერის ცხოვრების მრავალ დარგში და ახალმა თაობამ ამის შესახებ უნდა იცოდეს.²

დავუბრუნდეთ იმ თემას, რომლითაც ჩემი მოგონებები დავიწყე. რო-

¹ კელასურში რომ ჩავედი, მაშინვე ჩავიწერე ეს შეხვედრაცა და ჩვენი საუბარიც.

² კალისტრატე ცინცაძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ არსებობს ცნობილი მეცნიერის მიხეილ ქაუთარიას მოკლე მიმოხილვა, რომელიც „ბოლოსიტყვის“ სახით აქვს დართული 1994 წ. გამოქვეყნებულ კალისტრატე ცინცაძის შრომას — „ქვაშეთის წმინდა გიორგის ეკლესია ტფილისში“, გვ. 263-271; მიუხედავად იმისა, რომ აქ სათანადო და სრულიად დამაჯერებელი შეფასებაა მისი ღვაწლისა, ეს არ კმარა, გასათვალისწინებელია 2008 წელს გამოსული ბაბო დადიანის „მოგონებათა დღიური“ (გვ. 48-50), სადაც მისი უწმიდესობის ღვაწლის სხვა მხარეცაა გაშუქებული.

გორც აღნიშნე, ილია შიოლაშვილს დიდხანს აღარ შეეხვედრივარ და ამის ერთ-ერთი მიზეზი იყო ის საშინელი ზეწოლა კომუნისტური რეჟიმისა, რომელიც ეკლესიასთან ყოველგვარ კონტაქტს გვიკრძალავდა. 60-იან წლების ბოლოს ვითარება საგრძნობლად შეიცვალა, პარტიულ-კომკავშირული ხელმძღვანელობის შემადგენლობა აშკარად გაუმჯობესდა და ამან გარკვეული გავლენა რელიგიისადმი დამოკიდებულებაზედაც მოახდინა. მართალია, ანტირელიგიური პროპაგანდა არ შემწყდარა, მაგრამ იგი უფრო ზერელე, ფორმალურ ხასიათს ატარებდა; აღარ ხდებოდა მორწმუნეთა რელიგიური განწყობების შებღაღვა, ეკლესიის ცხოვრებაში რეპრესიული ჩარევა; ქართულმა მართლმადიდებელურმა ეკლესიამ მონაწილეობა დაიწყო საერთაშორისო ფორუმებში, საქართველოში ჩამოდიოდნენ სხვადასხვა ქვეყნის საეკლესიო დელეგაციები; მათთან შეხვედრებში ჩვენც — პარტიის წევრი მეცნიერებიც კი ვმონაწილეობდით. მახსოვს, 1973 წ. პროფ. სიმონ ყაუხჩიშვილი და მისი თანამშრომლები (ბიზანტინისტები) დავესწარით „გოდიქის“ შენობაში³ საგანგებო ბანკეტზე ბერძენი სამღვდელოების მიღებას. სწორედ ამ მიღებაზე მე კვლავ შევხვდი ილია შიოლაშვილს. იგი თვითონ მოვიდა ჩემთან და მომიკითხა. გავიხსენეთ ჩვენი პირველი შეხვედრა მატარებელში, მეუფე ძალიან კმაყოფილი ჩანდა იმ დროის საქართველოში რელიგიის მიმართ პოლიტიკის შერბილებით.

მიუხედავად აღნიშნულისა, ჩვენზე — პარტიის წევრებზე ერთგვარ ზეწოლას მაინც ჰქონდა ადგილი, კერძოდ, რელიგიის საქმეთა საკავშირო კომიტეტის საქართველოს განყოფილების და ცალკეულ პარტიულ კომიტეტთა მხრიდან. მახსოვს, მე კინაღამ პარტიიდან გამრიცხეს იმის გამო, რომ ერთ-ერთ სუფრაზე თამადაობისას „ყოვლადწმინდას“ სადღეგრძელო შევსვი. მაგრამ 1974 წლიდან ვითარება კიდევ უფრო გაუმჯობესდა, როდესაც ზემოაღნიშნული საკავშირო კომიტეტის საქართველოს განყოფილების თავმჯდომარედ დაინიშნა ჩემი ბავშვობის მეგობარი **თენგიზ ონოფრიშვილი**.⁴ თ. ონოფრიშვილმა დაამთავრა მოსკოვის საერთაშორისო ურთიერთობათა ინსტიტუტი, 60-იანი წლების დასაწყისში დაბრუნდა საქართველოში, მსახურობდა სხვადასხვა სახელმწიფოებრივ ორგანოებში („გოდიქში“, გაზეთების „ზარია ვოსტოკას“, „კომუნისტის“ რედაქციაში), ხოლო 1974 წ. მას ჩვენთან რელიგიის საქმეთა კოორდინირება ჩააბარეს. მახსოვს, მან მთხოვა მასთან მისვლა და მითხრა: მე რელიგიის საქმეებში ნაკლებად ვერკვევო და შენ, როგორც ბიზანტინისტი, უნდა დამეხმარო. ამით აიხსნება, რომ ამ დროიდან საკმაოდ აქტიურად აღმოვჩნდი ჩართული საქართველოში რელიგიის პრობლემების მოგვარების პოცესებში,

³ „გოდიქი“ — „უცხოეთში მცხოვრებ თანამემამულეებთან მეგობრობისა და კულტურული ურთიერთობების საზოგადოება“; რუსული სახელწოდების შემოკლება — ГОКС, ГОДИКС.

⁴ თენგიზ ონოფრიშვილი ჩემი ტოლი იყო (1926 წ. დაბადებული), მას მამა (დავითი) ძალიან ადრე გარდაეცვალა, ხოლო დედამისი, ნატალია ზენკო დედანჩემის ძალიან ახლო მეგობარი იყო.

და აი, ამ სარბიელზე კვლავ მომიხდა მეუფე ილიასთან შეხვედრა და ერთგვარი თანამშრომლობაც. უნდა აღვნიშნო, რომ ჩვენ თვალს ვადევნებდით და ერთგვარად ხელს ვუწყობდით არა მარტო მართლმადიდებლური ეკლესიის მოღვაწეობას, არამედ სხვა კონფესიის (კათოლიკეების, ბაპტიისტების, ევანგელისტების) მიმდევრებთან თანამშრომლობასთან და ილია შიოლაშვილი ჩვენს ამ საქმიანობას გაგებითა და მხარდაჭერით ზედებოდა. არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ თენგიზის გადმოცემას დიდად უწყობდა ხელს იმ დროს უკვე საქართველოს ცკ-ის პირველი მდივანი ედ. შვეარდნაძე.

1977 წლის მიწურულს, კათოლიკოს დავით V-ის გარდაცვალების შემდეგ, მიუხედავად იმისა, რომ თვით ეკლესიაშიაც მას სერიოზული კონკურენტები ჰყავდა და ოფიციალური ორგანოების ზოგიერთი წარმომადგენელი და დისიდენტური მოძრაობის ზოგიერთი ლიდერიც მისი კათოლიკოსად არჩევის წინააღმდეგი იყო, წმ. სინოდმა მაინც საქართველოს ეკლესიის ახალ საჭეთმპყრობელად ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი აირჩია.⁵ ამ პროცესშიაც თ. ონოფრიშვილის წვლილი საკმაოდ მნიშვნელოვანია.

1977 წლის 23 დეკემბერს თენგიზმა მომიტანა საგანგებო მოსაწვევი, 25 დეკემბერს, მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძარში ილია II-ის საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად აღსაყდრების ცერემონიაზე დასასწრებად, ჩემზე ბედნიერი იმ დროს არავინ მეგონა! ტაძარში მყოფს ყველაფერი დამაფიწყდა — ისიც, რომ ქვეყანაში საბჭოთა ხელისუფლება სუფევდა და ისიც, რომ პარტიის წევრი ვიყავი; რაღაც საოცარი ძალით ამიტაცა სიამაყემ, სიხარულმა... სვეტიცხოვლიდან თბილისში დავბრუნდით. საგანგებო ბანკეტი დღევანდელი რესპუბლიკის მოედნის ქვეშ არსებულ რესტორანში იყო. საეროთაგან სხვა არავინ მახსოვს (ონოფრიშვილი არ წამოვიდა), გარდა ჩემი ძველი მეგობრისა, ცნობილი ეთნოგრაფის კოტე ჩოლოყაშვილისა... მთავარი, რამაც განსაკუთრებით ამაღელვა, იყო ის, რომ აქ პირველად გავიგონეთ ასეთი გამოთქმა: „სრულიად საქართველო“ — „სრულიად საქართველოს სამოციქულო ეკლესია“, „სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი“. საბჭოთა წყობილების პირობებში ეს ტერმინი, ცხადია არ იხმარებოდა თანამედროვე საქართველოს მიმართ. გადავხედეთ ერთმანეთს მე და კოტემ. მივხვდი, რომ ამ გამოთქმამ ისიც ააღელვა. „სრულიად საქართველო“ თითქმის ისე ჟღერდა, როგორც „თავისუფალი საქართველო!“

დამთავრდა საზეიმო სუფრა, მოწიწებით გამოვეთხოვეთ მის უწმიდესობას და გამოვედით. დღევანდელი სასტუმრო „ივერიის“ წინ მაშინ ოვალური ფორმის კაფე იყო („მეტრო“)... თითქოს წინასწარ ვიყავით შეთანხმებული, მე და კოტე პირდაპირ იქ შევედით... მოგვიტანეს ღვინო და რაღაც

⁵ ილია შიოლაშვილის არჩევის წინააღმდეგ საკმაოდ აქტიურად გამოდიოდა ე. წ. „ჰელსინკის კავშირის“ მეთაური ზვიად გამსახურდია. ჩვენამდე ისეთი ხმაც მოვიდა, რომ იგი თვითონაც ხადებდა სურვილს, ეკლესიის კათოლიკოსი გამხდარიყო.

მისატანებელი. ფეხზე ავდექით და ორივემ საკმაოდ ხმამაღლა ვთქვიით „სრულიად საქართველოს გაუმარჯოს!“ მეორე ჭიქაზე — „სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია II-ს გაუმარჯოს!“, მესამე ჭიქაზე — „სრულიად საქართველოს სამოციქულო ეკლესიას გაუმარჯოს!“ და წამოვედიო; სხვა სადღეგრძელოს წარმოთქმა არც ერთს არ შეგვეძლო!

ჩემდა საბედნიეროდ, მის უწმიდესობასა და უნეტარესობასთან ჩემი ურთიერთობის შესახებ ბევრი რამ მაქვს მოსაგონებელი, რაც დრო გადიოდა, სულ უფრო მაცებდა მისი მაღალი განათლება, დიდი ინტელექტი, ნებისმიერი რანგის ადამიანებთან ურთიერთობის უნარი. მაგრამ მთავარი, რაც ჩემთვის გამორჩეულად გასახსენებელია, ესაა ჩემი მონაწილეობა საქართველოს ავტოკეფალიის აღდგენისთვის ბრძოლაში.

როგორც ცნობილია, საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ, რუსეთმა გააუქმა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და ქართულ ეკლესიას მართადა რუსი ეგზარქოსი. მართალია, 1917 წ. ქართულმა ეკლესიამ ავტოკეფალია აღადგინა, ხოლო 1943 წ., მისი უწმიდესობის კალისტრატე ცინცაძის მრავალწლიანი და შეუპოვარი ბრძოლის შედეგად, რუსეთის ეკლესიამ ცნო საქართველოს ეკლესიის თავისთავადობა,⁶ მაგრამ 70-იანი წლების ბოლოს ჩვენთვის ცნობილი გახდა, რომ კონსტანტინოპოლის ანუ მსოფლიო საპატრიარქო არ სცნობდა საქართველოს დამოუკიდებლობას და ილია II, საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელად არჩევის შემდეგ, აქტიურად იბრძვის ქართული ეკლესიის ისტორიულად დადასტურებული სტატუსის აღდგენისათვის.

1984 წ. მე თენგიზ ონოფრიშვილმა მთხოვა სათანადო მეცნიერული დასაბუთება ჩამომეყალიბებინა ამ პრობლემაზე. მე იმ დროს ამ საკითხზე ვმუშაობდი, უკვე მქონდა საკუთარი მეცნიერული კონცეფცია ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის ისტორიის შესახებ.⁷ ამიტომ სულ ორ დღეში ჩემი კვლევის შედეგები მივაწოდე თენგიზს და მან მალე მაცნობა, რომ იგი გადასცა მის უწმიდესობას. შემდეგ ჩვენ მოგვდიოდა ცნობები, რომ მისი უწმიდესობა განაგრძობდა ბრძოლას ქართული ეკლესიის კუთვნილი სტატუსის აღდგენისათვის.

სამწუხაროდ, 1987 წ. თენგიზ ონოფრიშვილი გარდაიცვალა და მე ცოტა ხნით გამოვეთიე ეკლესიის პრობლემებს, მაგრამ 1988 წლის თებერვალში შემატყობინეს, რომ მისი უწმიდესობა მთხოვს, მივიდე საპატრიარქოში კონსტანტინოპოლის პატრიარქის მიერ გამოგზავნილ დელეგაციასთან შესახვედრად. დათქმულ დროს ვეახელი მის უწმიდესობას საპატრიარქოში; იქ დამხვდა პროფ. **ზაზა ალექსიძე**, ხოლო მთარგმნელის მოვალეობას

⁶ იხ. მის. ქავთარაის „ბოლოსიტყვა“ კალ. ცინცაძის ზემოდასახელებულ გამოცემაში, გვ. 263-271.

⁷ 1989 წ. ეს პრობლემა და მასზე ჩემი შეხედულება გამოვაქვეყნე ნაშრომში: „საქართველოს და ბიზანტიის ურთიერთობა V საუკუნეში“, გვ. 48-60.

ასრულებდა ჩემი თანამშრომელი ბიზანტინოლოგიის განყოფილებიდან, ახალი ბერძნული ენის მცოდნე **თამარ მესხი**.

კონსტანტინოპოლიდან ჩამოსული დელეგაცია შედგებოდა ხუთი მღვდელმთავრისაგან, რომელთაც ხელმძღვანელობდა მიტროპოლიტი ქრიზოსტომოსი. აღსანიშნავია, რომ დელეგაციის ხუთივე წევრს, გარდა მაღალი საეკლესიო წოდებისა, ღმრთისმეტყველების მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხიც ჰქონდა. მნიშვნელოვანი იყო ის გარემოება, რომ დელეგაციას ჩამოტანილი ჰქონდა უკვე ხელმოწერილი სიგელები, რომლითაც ჩვენ ეკლესიისთვის ავტოკეფალიის, ხოლო მისი მესაჭისათვის პატრიარქის ტიტულის მინიჭება დასტურდებოდა. ამ სიგელების ჩამოტანა ნიშნავდა, რომ მსოფლიო პატრიარქი და უწმიდესი სინოდი ბოლოს და ბოლოს დათანხმდნენ, ეცნოთ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, ხოლო ჩვენი კათოლიკოსისთვის — პატრიარქის ტიტული, ოღონდ იმ დღიდან, როცა მათ ხელი მოეწერებოდა. ერთი შეხედვით, რისთვისაც ვიბრძოდით, თითქოს მიღწეული ჩანდა, მაგრამ ეს სიგელები ჩვენთვის სრულიად მიუღებელი იყო, რადგან ისინი ჩვენი ეკლესიის ისტორიას აყალბებდნენ. საქმე ისაა, რომ თუ ჩვენ დაუთანხმებოდით შემოთავაზებულ ვარიანტს, საქართველოს ეკლესია ავტოკეფალურ ეკლესიათა შორის უკანასკნელ, მე-15 ადგილზე აღმოჩნდებოდა და არა ისტორიულად მისთვის კუთვნილ მეექვსე ადგილზე.⁸ ამიტომ აუცილებელი იყო, რომ მსოფლიო პატრიარქს და შესაბამისად მართლმადიდებლურ ეკლესიებსაც ეცნოთ საქართველოს ეკლესიის მრავალსაუკუნოვანი, V ს-ში აღიარებული ავტოკეფალიის აღდგენა და არა მისთვის ამ სტატუსის ამჟამად მინიჭება. მისმა უწმიდესობამ კამათის დაწყებამდე ზაზა ალექსიძე და მე ცალკე გაგვიყვანა და დაგვმოძღვრა, რომ რაც შეიძლება შეურიგებლად შევხვედროდით მიტროპოლიტ ქრიზოსტომოსის შემოთავაზებულ წინადადებას.

დაიწყო კამათი და იგი მეტად დაძაბულად და ზოგჯერ მკაცრად მიმდინარეობდა. აღვნიშნავ ორ მომენტს: 1) როდესაც მე ოპონენტებს ცნობები მოუყვანე „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-დან, ერთ-ერთმა ერთგვარი ირონიით მითხრა: „ეს ხომ ჰაგიოგრაფიული თხზულებაა და არგუმენტად ვერ გამოდგება“. მე იქვე მიუხედავად ვარ, რომ მე საბჭოთა მეცნიერი, კომუნისტი, ჰაგიოგრაფიის ცნობებზე დაყრდნობას შესაძლებლად ვთვლი, ხოლო თქვენ, მაღალი რანგის საეკლესიო პირი, ჰაგიოგრაფიის მონაცემებს არასანდოდ მიიჩნევთ, ასე ხომ სახარებაც შეიძლება უარვეყოთ!“ ჩემი მოკამათე დაიბნა, საკმაოდ ნირშეცვლილმა დახარა თავი. გავხედე მის უწმიდესობას, მას სახეზე კმაყოფილება ეჩატა. 2) როცა აშკა-

⁸ წესით ქართულ ეკლესიას ეკუთვნოდა მე-5 ადგილი, მაგრამ კალისტრატე ცინცადის მეცადინეობით მიღწეული შედეგი, რუსეთის ეკლესიის მიერ ცნობა საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობისა, გაფორმდა იმ პირობით, რომ აღიარებულ იქნა მოსკოვის საპატრიარქოს უპირატესობა. იმ დროს ამაზე არდათანხმება შეუძლებელი იყო.

რა გახდა, რომ დისკუსია შედგეს ვერ მოიხანდა, ავდექი, მივუბრუნდი მის უწმიდესობას და საკმაოდ მკვეთრად განვაცხადე: „ბატონო კათოლიკოსო, თქვენ თუ ამ საკითხს დათმობთ და უკან დაიხევთ, იცოდეთ, რომ მთელი საზოგადოება, ქართველი ერი ამას არ გაპატიებთ!“ თვითვე ვიგრძენი, რომ ზედმეტი მომივიდა, ზაზასაც უკმაყოფილება შევატყვე... მაგრამ აი, საკვირველება! როცა სტუმრებმა დატოვეს ოთახი, მისი უწმიდესობა მომიბრუნდა, გადამეხვია, მაკოცა და აღელვებულმა მადლობა გადამიხადა: „თქვენ მომეცით დამატებითი საფუძველი, რათა მართო ეკლესიის სახელით კი არ ვილაპარაკო, არამედ ხალხის, ერის სახელით!“

დისკუსია ამ პრობლემაზე შემდგომაც გაგრძელდა. მისი უწმიდესობა მეტად შემართებული მონაწილეობდა დისკუსიებში, არც ერთხელ არ დაუხვია უკან, არავითარ დათმობაზე არ წასულა. თითქმის სამწლიან ბრძოლაში მას ყოველთვის მხარში ედგნენ ქართველი მეცნიერები, ისეთი მაღალი რანგის სპეციალისტები, როგორებიც იყვნენ ელენე მეტრეველი, ბაბილინა ლომინაძე, მარიამ ლორთქიფანიძე, ზაზა ალექსიძე და სხვები.

1990 წლის მარტში ჩვენი ეკლესიის მოთხოვნები ბოლოს და ბოლოს დაკმაყოფილდა, რის შესახებაც მართლმადიდებელ ეკლესიებს ოფიციალურად ეცნობათ სტამბულის (კონსტანტინოპოლის) მსოფლიოს სამიტზე. ქართული ეკლესიის, მე ვიტყვოდი, საერთოდ საქართველოს ამ გამარჯვებას ერი უდავოდ და უპირობოდ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია II-ს უნდა უმადლოდეს. მადლობა დმერთს იმისთვის, რომ წილად მარგუნა, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისთვის გამართული ბრძოლის ერთ-ერთი მონაწილე მეც ვყოფილიყავი. ამ მონაწილეობის შედეგი იყო მის უწმიდესობასთან ჩემი კიდევ უფრო დაახლოვება, ჩემი ჩაბმა რიგ საეკლესიო ღონისძიებებში, ჩემი შრომების გამოქვეყნება საპატრიარქოს ბეჭდვით ორგანოებში.

შეიძლება ვინმემ იფიქროს, რომ მე თავი მომაქვს. რა თქმა უნდა, არც უმაგისობაა. რა არის გასაკვირი იმაში, რომ კაცმა თავი მოიწონოს იმგვარ დიდებულ კათოლიკოს-პატრიარქთან უშუალო ნაცნობობით, როგორიც მისი უწმიდესობა და უნეტარესობა ილია II ბრძანდება, რომლისგანაც მე ყოველთვის ვგრძნობდი თბილ დამოკიდებულებას, სულიერ შემწეობას და ყოველმხრივ მხარდაჭერას.

შევთხოვ უფალს, დიდხანს ამყოფოს ჩვენი ერის ნუგეშად და ქომაგად მისი უწმიდესობა და უნეტარესობა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II. დღეს ერთ-ერთ ყველაზე რთულ ვითარებაში მყოფ ერს განსაკუთრებით სჭირდება ასეთი სულიერი მოძღვარი!